

श्री सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री चोलेन्द्र शम्शेर ज.ब.रा.
माननीय न्यायाधीश श्री जगदीश शर्मा पौडेल
आदेश

०७०-WO-०१५४

मुद्दा:- उत्प्रेषण ।

जिल्ला भक्तपुर, मध्यपुर ठिमी न.पा. वडा नं. १६ बस्ने शुशिला कुमारी
दवाडी सुवेदी -----१
जिल्ला दोलखा, सन्द्रावति गा.वि.स. वडा नं. ७ बस्ने कमला ओली-----१
जिल्ला रुकुम, कोटजहारी गा.वि.स. वडा नं. १ बस्ने कल्याणी खड्का----१
जिल्ला कालिकोट, मान्म गा.वि.स. वडा नं. ३ बस्ने कृष्णाकुमारी खड्का-१
जिल्ला जुम्ला, कार्तिकस्वामी गा.वि.स. वडा नं. ९ मेनका रेग्मी चौलागाई-१
जिल्ला काठमाडौं, का.म.न.पा. वडा नं. ३३ बस्ने रन्जना मास्के(जोशी)---१

रिट
निवेदक

विरुद्ध

संघीय मामिला तथा स्थानीय विकासमन्त्री ऐ. मन्त्रालय सिंहदरबार
काठमाडौं-----१
संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय सिंहदरबार काठमाडौं-----१
जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, भक्तपुर -----१
जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, दोलखा-----१
जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, रुकुम--- -----१
जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, कालिकोट-----१
जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, जुम्ला -----१
जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, ललितपुर -----१
जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, काठमाडौं-----१

विपक्षी
प्रतिवादी

नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा १०७(१) बमोजिम निवेदन पर्न आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं आदेश यसप्रकार छः-

स्थानिय विकास मन्त्रालयबाट “महिला जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्य संचालन कार्यविधि २०६८” बमोजिम गठित महिला जिल्ला समन्वय समितिको उपाध्यक्ष पदमा नियुक्ति भई कार्यविधिले तोके अनुसार आ-आफ्नो जिल्ला विकास समितिमा इमान्दारिकाता साथ कार्य गर्दै आएकोमा विपक्षी स्थानीय विकास मन्त्रालयका माननीय मन्त्रीस्तरको मिति २०६८।५।२९ को निर्णयबाट हामीलाई अवकाश दिएको छ । उक्त कार्यविधिको दफा ५(क) ले ४ वर्षको कार्यअवधि हुनेछ भन्ने स्पष्ट व्यवस्था रहेकोमा कार्य शुरू गरेको केही महिना पनि नवित्दै विना कारण हामीलाई सफाईको कुनै मौका नै नदिई हटात अवकाश गरिएको उपरोक्त कार्यविधि, प्रचलित सिद्धान्त तथा प्राकृतिक न्याय सिद्धान्त समेतको विपरित हामीलाई अवकाश दिइएको कार्य गैर कानूनी छ । यसरी हामीहरूलाई महिला जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्य संचालन कार्यालय विधि २०६८ बमोजिम नियुक्ती भई हामीहरूले कार्य गरी आएकोमा हाल पुनः महिला जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्य संचालन कार्यालय विधि २०७० विपक्षी मन्त्रालयले लागु गरी नयाँ व्यक्ति नियुक्त गर्न लागेको अवस्थामा पुरानो कार्यविधि खारेज गर्नुपर्ने कुनै आधार कारण नरहेको अदालतको अन्तरिम आदेश हुँदा हुँदै एउटा कार्यविधि खारेज गरी अर्को कार्यविधि लागु गरी नयाँ व्यक्ति नियुक्त गर्न खोज्नु वदनियत पूर्ण र कानून विपरित छ । संघिय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रीज्यूको मिति २०७०।२।२९ को निर्णय अनुसार प्रत्यर्थी संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय र सम्बन्धित जिल्ला विकास समितिको कार्यालय समेतबाट हामीलाई पदबाट हटाईएको भनी प्रेसित पत्र लगायत सम्पूर्ण काम कारवाहीहरू उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी महिला जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्य संचालन कार्य विधि २०६८” बमोजिम मनोनयन भएको मितिले ४ वर्षसम्म हामी निवेदकहरूलाई महिला जिल्ला समन्वय समितिको उपाध्यक्षको हैसियतले काम गर्न बाधा अवरोध नगरी काम गर्न दिनु दिलाउनु साथै उपरोक्त निर्देशिका बमोजिम रकम समेत भुक्तानी गर्नु भन्ने परमादेश र कानून विपरित अवकाश दिने जस्ता काम कारवाही नगर्नु नगराउनु भन्ने प्रतिषेध लगायत अन्य उपयुक्त आज्ञा आदेश वा पुर्जि प्रत्यर्थीहरूको नाममा जारी गरि पूर्ण न्याय पाउँ भनी मिति २०७०।५।३ मा संयुक्त रिट निवेदन ।

यसमा के कसो भएको हो ? निवेदकको माग बमोजिमको आदेश किन जारी हुन नपर्ने हो ? यो आदेश प्राप्त भएका मितिले बाटाका म्याद बाहेक १५ दिन भित्र सम्बन्धित मिसिलसाथ राखी लिखित जवाफ पठाउनु र अन्तरिम आदेशको सम्बन्धमा निवेदकहरू महिला जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्य संचालन कार्यविधि, २०६८ बमोजिम नियुक्त भएकोमा तोकिएको पदावधि अगावै हटाए उपर परेको निवेदनमा यस अदालतबाट अन्तरिम आदेश जारी भैरहेको जिकीर लिएको देखिएको र उक्त मुद्दा विचारधिन रहेकै अवस्थामा हाल उक्त कार्यविधिलाई महिला जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७० जारी गरिएको देखिएको र निवेदकहरूलाई मिति २०७०।२।२६ को निर्णयबाट हटाएको देखिएकोले उक्त निर्णय तत्काल कार्यान्वयन हुन दिनमिल्ने नदेखिएकोले प्रस्तुत मुद्दाको अन्तिम किनारा नभएसम्मको लागि सो निर्णय कार्यान्वयन नगर्नु, नगराउनु निवेदकहरूको स्थानमा अन्यलाई नियुक्ति नगर्नु नगराउनु निवेदकहरूलाई नहटाउनु, यथावत काम गर्न दिनु भनी यस अदालतको मिति २०७०।५।४ मा भएको आदेश।

जि.वि.स. बाट संचालन गरिने विकास निर्माणका कार्यमा महिला सहभागिताको निम्ती जिल्ला महिला समन्वय समिति गठन गर्ने व्यवस्था भएको र उक्त समिति गठन गर्ने सम्बन्धमा संघीय मामला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयबाट “महिला जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्य संचालन कार्यविधि, २०६८” बनाई लागु गरेको थियो। उक्त कार्यविधि बनाई लागु गरेको निकायबाटै कार्यविधि खारेज गरी कार्यविधि बमोजिम नियुक्ती भएको निवेदिकालाई अवकाश दिने मिति २०७०।२।२९ मा संघीय मामला तथा स्थानिय विकास मन्त्रालय (मन्त्रीस्तर)बाट निर्णय भएको र सोको जानकारी जि.वि.स.लाई उक्त मन्त्रालयबाट दिइएको थियो। तालुक मन्त्रालयबाट कार्यविधि खारेज गर्ने र निवेदिकालाई पदबाट अवकाश दिने भै आवश्यक कार्यान्वयनको लागि लेखी आएको हुँदा जि.वि.स. बाट मन्त्रालयबाट लेखी आए बमोजिम काम कारवाई गरेको हो जि.वि.स. बाट कुनै निर्णय भए गरेको होइन। कार्यविधिद्वारा सृजित पद र नियुक्ती उक्त कार्यविधि खारेज भएपछि स्वतः समाप्त हुनजान्छ। कार्यविधि बनाई लागु गर्ने निकायले कस्तो कार्यविधि बनाउने तथा कार्यविधि संशोधन र खारेज समेतको अधिकार राख्दछ। यसप्रकार अधिकार प्राप्त निकायको कार्यविधि बनाउने विवेक उपर न्यायिक पुनरावलोकन हुनसक्ने अवस्था हुँदैन। जिल्ला विकास समितिबाट निवेदिकाको हकमा असर पर्ने कुनै

कार्य नभए नगरेको भनी मिति २०७०।६।३ मा जिल्ला विकास समिति भक्तपुरको लिखित जवाफ।

रिट निवेदकले यस कार्यालयलाई किन विपक्षी बनाउनु भएको हो र यस कार्यालयको के कुन कार्यले निजलाई अन्याय परेको भन्ने स्पष्ट पार्नु भएको छैन। बल्की महिला जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्य सञ्चालन कार्यविधि २०७० जारी गरिएको देखिएको र रिट निवेदकको हकमा संघीय तथा स्थानीय विकास मन्त्रीज्यूबाट मिति २०७०।२।२९ को उपाध्यक्ष पदबाट अवकास दिइएको भनि गरिएको निर्णय र काम कारवाहीबाट विपक्षीको कुनै हक हनन् नभएको हुँदा उक्त रिट निवेदन खारेजभागी छ भनि मिति २०७०।६।४ मा जिल्ला विकास समितिको कार्यालय काठमाडौँको लिखित जवाफ।

तत्कालिन स्थानीय विकास मन्त्रालय हाल संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय(मन्त्रीस्तर)को मिति २०६८।२।५ को नीतिगत निर्णयका आधारमा स्वीकृत महिला जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०६८ बमोजिम रिट निवेदकहरुलाई मन्त्रीस्तरीय निर्णयबाट महिला जिल्ला समन्वय समितिको उपाध्यक्ष पदमा मनोनयन गरिएकोमा मन्त्रालय(मन्त्रीस्तर)को मिति २०६८।७।३ को निर्णयानुसार उक्त कार्यविधि खारेज भई नयाँ महिला जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०६८ जारी भएको देखिन्छ । यसै सन्दर्भमा मन्त्रालय (मन्त्रिस्तर)को मिति २०७०।२।२९ निर्णयानुसार २०६८।७।३ स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा रहेको पछिल्लो जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०६८ खारेज गरिएको यथार्थ हो । यस प्रकार जुन कार्यविधिको आधारमा निवेदकहरुलाई मनोनयन गरिएको थियो, सो कार्यविधि नै खारेज भइसकेको र उक्त खारेज भएको निर्णय उपर रिट निवेदकहरुले कहिकतै उजुर, निवेदन दायर नगरी चुप लागि बसेको अवस्थामा मन्त्रालयको मिति २०७०।२।२९ को निर्णय उपर चुनौति दिई रिट निवेदन दायर गर्ने हकाधिकार निवेदकहरुलाई नभएकोले रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ । मिति २०७०।४।४ को नीतिगत निर्णयका आधारमा महिला जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७० स्वीकृत गरिएको र उक्त कार्यविधि बमोजिम महिला जिल्ला समन्वय समितिमा नियुक्त हुन योग्य भएमा रिट निवेदकहरु पनि नियुक्त हुन सक्ने नै भएको तथा निवेदकहरुलाई नियुक्त हुन रोक लगाइएको अवस्था पनि

नभएको सन्दर्भमा रिट निवेदन खारेजभागी छ खारेज भनी मिति २०७०।६।१० मा नेपाल सरकार, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको लिखित जवाफ ।

संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको माननीय मन्त्रीस्तरको मिति २०७०।२।२९ मा निर्णय भई जिल्ला समन्वय समितिहरू सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि तथा निर्देशिकाहरू खारेज गरिएको सम्बन्धमा संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय लै.स.सा.स. शाखाको प.सं. २०६९/०७ , च.नं. ४०४ को जिल्ला समन्वय समितिहरू सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि तथा निर्देशिकाहरू खारेज गरिएको विषयको सम्बन्धमा भएको पत्राचार बमोजिम महिला जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्यविधि २०६८ खारेज भईसकेकाले तत् समन्वय समिति स्वतः खारेज हुने र खारेज हुनुपूर्व समन्वय समितिमा रहेको पदाधिकारीहरू उक्त समन्वय समितिको पदबाट स्वतः खारेज हुने र खारेज हुनुपूर्व समन्वय समितिमा रहेको पदाधिकारीहरू उक्त समन्वय समितिको पदबाट स्वतः पदमुक्त हुने र निजहरूले सो समन्वय समितिमा रहेर हालसम्म पुर्‍याएको योगदानको लागि धन्यवाद दिने समेत व्यहोराको निर्देशन परिपत्र बमोजिम यी निवेदिका मेनका रेग्मी चौलागाई स्वतः पदमुक्त भएकी हुन। जिल्ला विकास समिति जुम्लाले निज निवेदिकालाई महिला जिल्ला समन्वय समितिको उपाध्यक्ष पदबाट अवकाश दिएको होइन र यी निवेदिकालाई पदमुक्त गर्ने कार्यमा जिल्ला विकास समिति जुम्लाको कुनै संलग्नता नभए नरहेको हुँदा जिल्ला विकास समिति जुम्लाका उपर प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज भागी हुँदा खारेज गरी पाउँ भन्ने मिति २०७०।७।३ मा जिल्ला विकास समितिको कार्यालय जुम्लाको लिखित जवाफ ।

जिल्ला महिला समन्वय समितिको गठन तथा कार्य सञ्चालन कार्यविधि २०७० ले नियुक्ति गर्ने अधिकार नेपाल सरकारलाई रहेको र अवकाश दिने, बर्खास्त गर्ने र सस्पेण्ड गर्न सक्ने अधिकार पनि नेपाल सरकारमै रहने- “नेपाल कानून व्याख्या सम्बन्धी ऐन २०१० को दफा १६ मा नियुक्ति गर्ने अधिकारमा सस्पेण्ड र बर्खास्त गर्ने अधिकार समेत हुने” भन्ने स्पष्ट कानूनी व्यवस्था रहे भएको देखिँदा विपक्षीलाई अवकाश दिने गरी नेपाल सरकारबाट भएको मिति २०७०।३।३ को निर्णय कानून सम्मतनै देखिँदा विपक्षीको नाममा आदेश जारी हुनुपर्ने होइन रिट निवेदन खारेज भागी छ भनी मिति २०७०।७।३ मा जिल्ला विकास समिति रुकुमको लिखित जवाफ ।

निवेदिकाहरूको नियुक्ति तथा अवकाशमा जिल्ला विकास समितिको कुनैपनि संलग्नता नरहने सो सम्बन्धमा संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयबाट भएका

निर्णयहरूको कार्यान्वयन गर्ने निकाय मात्र भएको हुँदा निवेदिकाले उल्लेख गरे अनुरूप यस कार्यालयलाई विपक्षी बनाइरहनु पर्ने नदेखिएकोले यो रिट निवेदन खारेजभागि छ । निवेदिकाहरू मध्ये कमला ओली महिला जिल्ला समन्वय समिति दोलखामा स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६८।२।२७ को पत्रबाट नियुक्त गरिएकी श्री कमला ओलीलाई स्थानीय विकास मन्त्रालयको च.नं. ६० मिति २०६८।३।३ को पत्रबाट अवकाश दिएको हुँदा सो भन्दा अगाडि पाउनु पर्ने सुविधा विपक्षीले तत्काल माग नगरेको र तत्पश्चात निजको स्थानमा अर्को व्यक्तिको नियुक्ती भएको र सो भन्दा पछाडि उपाध्यक्षको स्थान रिक्त रहेको देखिएको हुँदा मिति २०६८।६।२ पश्चात निवेदिकालाई माग गरे बमोजिम सेवा सुविधा रकम उपलब्ध गराउने विषयमा कुनै निर्णय भएको छैन भनी मिति २०७०।९।११ गते जिल्ला विकास समितिको कार्यालय दोलखाको लिखित जवाफ ।

नियम बमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी यस इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनमा रिट निवेदकहरूको तर्फबाट उपस्थित हुनु भएका विद्वान अधिवक्ता वावुराम दाहालले "महिला जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्य संचालन कार्यविधि २०६८" को दफा ३ बमोजिम मनोनित भई, चार वर्षकोलागि कार्यावधी तोकिएकोमा कुनै कारण, आधार, प्रमाण विना, विना कारण तोकिएको पदावधी भन्दा अगाडी अवकाश दिएको कार्य कानून विपरित रहेकोले मिति २०६८।५।२९ को निर्णय र उक्त निर्णयलाई टेकेर भएको सम्पूर्ण काम कारवाहीहरू उत्प्रेषण लगायत अन्य उपयुक्त आज्ञा आदेश जारी गरी पाउँ भनी वहस गर्नुभयो ।

विपक्षीहरूको तर्फबाट उपस्थित विद्वान उप न्यायधिवक्ता टिकेन्द्र दाहालले उक्त "महिला जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्य संचालन कार्यविधि २०६८" को दफा ३(ख) अनुसार समितिको उपाध्यक्ष पद कुनै पनि कानूनद्वारा सृजित पद नभई राजनितिक नियुक्ति हुने पद भएकोले चार वर्षको कार्यावधि भुक्तान हुनु अगावै Doctrine of pleasure समेतका आधारमा निवेदकहरूलाई अवकाश दिन सकिने, साथै नेपाल कानून व्याख्या सम्बन्धी ऐन २०१० को दफा १६ ले नियुक्त गर्ने अधिकारमा सस्पेण्ड र बर्खास्त गर्ने अधिकार समेत निहित रहेने व्यवस्था गरेको हुँदा स्थानिय विकास मन्त्रालय (मन्त्रीस्तर)लाई निज निवेदकहरूलाई नियुक्ति तथा बर्खास्त समेत दिने अधिकार निहित रहेकोले निज निवेदकहरूलाई अवकाश दिने निर्णय कानून सम्मत नै छ । साथै निवेदकहरूको नियुक्ति हुँदा उल्लेख भएको समयावधी समेत समाप्त भैसकेको अवस्थामा

विपक्षीको रिट निवेदनको आवश्यकता र औचित्यता नै समाप्त भईसकेकोले रिट निवेदन खारेज गरीपाउँ भनि गर्नु भएको बहस समेत सुनियो ।

अब, निवेदकहरूको रिट निवेदन जिकिर, विपक्षीहरूको लिखित जवाफहरू तथा दुबै तर्फबाट उपस्थित हुनु भएका विद्वान कानून व्यवसायीहरूले गर्नु भएको बहससमेत सुनी मिसिल अध्ययन गरी हेर्दा प्रस्तुत मुद्दामा रिट निवेदकहरूको माग बमोजिम रिट जारी हुनु पर्ने हो/होइन ? भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनु पर्ने देखियो ।

निर्णय तर्फ विचार गर्दा, निवेदकहरूलाई "महिला जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्यविधि २०६८" अनुसार स्थानिय विकास मन्त्रालयबाट (मन्त्रीस्तर)को मिति २०६८।२।१३ को निर्णय अनुसार महिला जिल्ला समन्वय समितिको उपाध्यक्ष पदमा चार वर्षको लागि मनोनयन गरी नियुक्ति गरेकोमा मिति २०६८।५।२९ को स्थानिय विकास मन्त्रालय(मन्त्रीस्तर)को निर्णयले अवकाश दिए उपर रिट निवेदन परेकोमा, यस अदालतबाट विपक्षीहरूका नाममा अन्तरिम आदेश जारी गरिएको देखिँदा मनोनित मिति २०६८।२।१३ देखि निज निवेदकहरू प्रस्तुत रिट निवेदनको अन्तिम सुनुवाई हुँदाको मिति सम्म नै उक्त पदमा पूर्णकालिन समयावधि भुक्तान गरेको देखियो । यसरी प्रस्तुत रिट निवेदनको अन्तिम सुनुवाई हुदाँको दिन सम्ममा निज निवेदकहरूको कार्य पदावधि समेत समाप्त भैसकेको देखिँदा अब रिट निवेदनमा माग गरे बमोजिमको आदेश जारी गर्नु पर्ने आवश्यकता तथा औचित्यता समेत समाप्त भई सकेको हुदाँ निवेदकहरूको माग बमोजिमको आदेश जारी गरिरहन परेन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ । यस अदालतबाट मिति २०७०।५।४ मा जारी भएको अन्तरिम आदेश आजकै मितिबाट स्वतः निष्क्रिय हुन्छ । मिसिल नियमानुसार गरी बुझाईदिनू ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृतः- गीता श्रेष्ठ

कम्प्यूटर टाईपः- प्रेमबहादुर थापा

इति सम्बत् २०७२ साल असार २९ गते रोज ३ शुभम् -----

शुशिलाकुमारी दवाडी सुवेदी समेत विरुद्ध संघीय मामिला स्थानिय विकास मन्त्रालय समेत/०६८-WO-००१५४ मुद्दाः—उत्प्रेषण ।